

СЕМАНТИКА ЕКСПОРТОВАНИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛОМОВНОМУ ФАХОВОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена розгляду дискурсивних змін семантики експортованих англомовних концептів як когнітивно-онтологічних доменів фахового дискурсу, що відтворюються у приймаючих європейських мовах. Проводиться аналіз синергетичних витоків об'єктивної фахових фрагментів картини світу в ракурсі між-дисциплінарного зіставного вивчення.

Статья посвящена рассмотрению вызванных дискурсивными факторами изменений семантики экспортированных в современные европейские языки англоязычных концептов как когнитивно-онтологических доменов профессионально-ориентированного дискурса. Проводится контрастивный анализ синергетической природы объективации профессионально-ориентированных фрагментов картины мира с использованием междисциплинарного подхода.

The article deals with some discursive semantic changes of the ESP concepts exported into the modern European languages as cognitive-ontological domains of the professional discourse. The interdisciplinary contrast analysis is focused on the synergic nature of the professionally-relevant fragments' representation in the individual's cognitive world picture.

Розробка комунікативних і когнітивних засад теорії дискурсу стимулює активне вивчення особливостей професійної взаємодії із урахуванням дискурсоутворюючих чинників міжкультурної комунікації, вагомість яких підкреслює О.Д. Огуй [5: 123]. Теоретична можливість привнесення когнітивного компоненту в комунікативну лінгвістику, на яку зауважує М.М. Полюжин [7: 33] зумовлює прискіпливий інтерес мовознавців до категорій спілкування, що інтегрують мовні, мисленнєві й інтерактивні чинники. Найважливішою з них є *дискурс* як потенціал мовностилістичних та семантичних модифікацій [4: 324], як інтерактивне явище [1:81], як мовленнєвий потік, що має різні форми вияву [7: 34], відбувається в межах конкретного каналу спілкування [12: 12]. Фаховий дискурс являє собою синтез когнітивних, мовних і позамовних чинників, залежних від тематики спілкування у професійній сфері діяльності людини, регулюється стратегіями й тактиками комунікантів і має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів.

Більш широка концептуальна перспектива міждисциплінарних розвідок (О.Д. Огуй, О.В. Падучева, М.М. Полюжин, К.Я. Кусько, А.М. Приходько, І.С. Шевченко) дозволяє по-новому підійти до проблем організації і функціонування професійно-орієнтованих текстів, когнітивно-дискурсивна природа яких все ще не знайшла свого всебічного наукового висвітлення. На тлі загального інтересу до проблем організації концептосистем і їхньої вербальної репрезентації в окремих дискурсах [1; 2; 4; 6; 8; 10] поза увагою мовознавців залишається проблема поширення англомовних концептуальних ресурсів у сучасних європейських мовах внаслідок активної взаємодії носіїв і користувачів англійської мови.

У контексті діалогу культур на окреме вивчення заслуговують засоби текстової комунікації, що сприяють прямоточному трансферу професійно-вагомому знання, одноставності його (де)кодуювання й тим самим забезпечують кооперативність фахового дискурсу. Зважаючи на це, об'єктом нашого інтересу є *інтеграція англомовних концептів до інших європейських мов у фаховому дискурсі*, а мета статті полягає у вивченні лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних особливостей репрезентації експортованих концептів у приймаючих європейських мовах. Досягнення поставленої мети зумовлює розв'язання таких конкретних дослідницьких завдань: визначити когнітивно-прагматичні засади вербальної репрезентації когнітивних моделей керування і корегування поведінки комунікантів під впливом експансії англомовних номінацій у фаховому дискурсі, виявити когнітивно-дискурсивні властивості текстотворчих засобів досягнення когнітивного унісону автора і адресата з метою подальшого фахового співробітництва.

Обрана методика зіставного вивчення відкриває можливість не лише проаналізувати мовленнєві засоби, а й виявити особливості міжкультурної комунікації між носієм і користувачем англійської мови. Під *користувачами* ми розуміємо тих, хто послуговується англійською мовою з професійною метою, тобто мовців, залучених до економіко-правових, господарчих відносин у фаховому дискурсі. Спостереження над мовним матеріалом свідчать про зміни словарного складу англійської мови фахової комунікації відповідно їхнім потребам і прагманастановам.

Модель дискурсу, що передбачає „транзакційну” [3:185] взаємодію адресанта й адресата,

відображує навмисний, впорядкований трансфер знання в когнітивній площині. Фаховий дискурс, на нашу думку, є повторюваною функціонально-семантичною єдністю, закріпленою в певному мовленнєвому просторі. Крім мовленнєвого спілкування, фахова комунікація включає в себе й текстове спілкування, при якому одні комуніканти адресують тексти іншим або обмінюються ними. Оскільки орієнтири дискурсу, на реляційному рівні якого домінує текст [10: 336], включають адресанта та адресата, прагмасемантичний аспект дослідження передбачає розгляд фактору адресата і фактору автора.

У такому випадку комунікативний унісон автора і адресата фахового гіпертексту досягається завдяки одноставності розуміння наведених даних. Так, вербалізація англomовного концепту *information management* у **франц.** *gérance informatique* передбачає чітке уявлення про його засоби та настанови, між тим як італійське втілення **англ.** *personnel management* неодмінно пов'язане із розподілом повноважень **італ.** *direzione del personale* [11: 37]. Отримання певної свободи дій **англ.** *multiple purpose resource management* корелює із одночасною відповідальністю за прийняті рішення в **італ.** *multiuso delle risorse*. Спільність кодів користувача і носія англійської мови забезпечує одноставну інтерпретацію **англ.** *middle management*, **італ.** *quadri intermedi* та **португ.** *escalão gerencial intermediário*.

Об'єкт позначення **англ.** *at middle-management level* в акті фахової комунікації є не лише об'єктом відображення **ісп.** *a nivel de mandos medios*, а й об'єктом спільної соціальної діяльності учасників професійного спілкування. Адресат **англ.** *management consultant* структурує предметну ситуацію таким самим чином, що й адресант **португ.** *consultor(a) m/f em administração*, **італ.** *consulente aziendale* [11: 39]. Прагманастанову на взаємодію передає змістове наповнення номінації офіційної установи **англ.** *Office of Management and Budget* у німецькій мові **нім.** *US-Behörde für die Verwaltung der Ministerien und der Vorbereitung des Haushalts* [13: 24] – як створення нею максимально продуктивної атмосфери вирішення завдань. Опосередковане відображення предметного світу у свідомості людини значеннями і когнітивними схемами у розумінні А.М. Приходька [8: 36] представлено **італ.** *gestione che incoraggia la creatività e la condivisione di idee* [14: 2] із семантикою прийнятої одиниці **англ.** *knowledge management*.

Наявність двох різнорідних елементів у складі соціокультурної матриці **франц.** *gestion commerciale* на позначення **англ.** *sales management* дозволяє поєднати зусилля для відображення і номінації навколишнього середовища. Ефективність поєднання власно- й іншомовних одиниць ілюструють засоби об'єктивації англomовного концепту *crisis management*. Відповідно до семантики першоджерела мови фахової комунікації похідні одиниці набувають у німецькомовних висловленнях форми **нім.** *Krisenmanagement* [13: 49], а в італійській **італ.** *unità di crisi* [11: 82] на позначення *crisis management team*. У такій же спосіб репрезентується **англ.** *financial management*, між тим як при відтворенні англomовного концепту зберігається навіть граматична форма перехідного іменника **нім.** *Finanzmanagement*.

Здатність передавати смисли, що не властиві їм у англomовній та німецькомовній картинах світу, проте з'являються у спільній фаховій діяльності, наочно ілюструє **нім.** *(Comput) Dateverwaltung* на позначення **англ.** *file management*. У такому випадку для вербалізації концептуального ядра залучені власномовні засоби, які максимально точно його відтворюють, разом із додатковими ознаками **англ.** *investment management* втіленими у **нім.** *Vermögensverwaltung*, **англ.** *waste management* репрезентованими як **нім.** *Abfallentsorgung* [13: 5]. Виявлені часткові зміни експортованої номінації внаслідок адаптації до ресурсів приймаючої мови не є винятком і в романських мовах. Так, англomовний концепт *risk management* втілюється у **франц.** *la gestion des risques* [16: 79] та **італ.** *gestione del rischio* [11: 40].

Дві базисні функції, які виокремлює Т.К. Цветкова [9: 207], знаходять відтворення і у фаховому фрагменті спільної картини світу представників різних етносів, поєднаних прагманастановою співробітництва у професійній галузі. *Інтерпретативна функція* **англ.** *business management* забезпечує у **нім.** *Betriebswirtschaft(slehre)* бачення світу, між тим як *регулятивна* послуговує орієнтиром у світі людської життєдіяльності. Реалізація виявлених функцій зумовлює наявність однієї із важливих ознак мови змінювати та модифікувати її одиниці у царинах змісту і вираження без порушення їхньої totoжності.

Вся сукупності знання, що постає за англomовним концептом *demand management*, відтворена німецькомовними засобами *Steuerung der Nachfrage*. Довготермінові та поліфункційні складники виявляються найбільш конкурентоспроможними, тому зберігаються та входять до складу концептуальних угруповань на рівнях від концептосфери до концептосистеми. Виявлені розбіж-

ності *исп. equipo directivo* [14: 3] на позначення *англ. management team* та *итал. gestione del cambiamento* на позначення *англ. change management* [14: 7] гармонізуються, приводячи до спільної одностайної номінації з метою приборкання інформаційного потоку. На когнітивному рівні мовної свідомості суб'єкт обирає і комбінує мовні одиниці з метою досягнення запланованого посткомунікативного ефекту. Підкреслимо, що постійна динаміка варіювання властива плану вираження, а не плану змісту експортованих концептів. Експорт без змін або наявність у приймаючій мові Власної одиниці, що функціонує разом із імпортованою для міжнародного, дає підстави виявити *ду-плетність* вербальних засобів, особливо в мовах різних груп.

У результаті проведеного в рамках даної статті дослідження виявлено, що у романських мовах таких одиниць значно більше ніж в слов'янських. Співіснування множинності варіантів вербалізації англomовних концептів на ґрунті приймаючих мов підтверджує припущення про залучення наявних на їхній периферії неактивованих засобів. Здійснивши рух по спіралі до активної діючої сукупності мовленнєвих засобів периферійні ресурси сприймаючої мови доповняють власномовні елементи. Наприклад, *франц. responsable de projet* [16: 80] на позначення *англ. head of project management*, *франц. état major* для репрезентації *англ. General Staff, top management* свідчить про певне ускладнення структур концептів, їхнє збагачення новими ознаками.

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє впевнено стверджувати, що використання власномовних ресурсів *нім. Kosten- und Leistungsrechnung* [13: 137]; *португ. contabilidade administrativa or gerencial* [14: 6]; *итал. contabilità di gestione* разом із експортованим англomовним концептом *management accounting* та його більш деталізованими похідними *англ. management accounts* (*нім. Geschäftsbilanz*) або *англ. cash-management account* (*исп. la cuenta de administración de fondos*) забезпечують одностайність розуміння семантичних відмінностей одиниць англomовного фахового дискурсу.

За умови збереження наявних вербальних оболонки вербалізуються *исп. comité de dirección* (*англ. management committee*), *итал. potenzialità manageriali* (*англ. management potential*) [14: 8] з метою зображення фахівців, діяльність яких безпосередньо передбачає визначення потенціалу і шляхів його масштабного розкриття. Разом із зазначеними засобами у романських мовах зафіксована значна кількість семантичних кальок номінативних словосполучень *англ. under new management* на кшталт *португ. sob nova direção*. Виявлена модифікація є зміною формальних властивостей – полілексичності та стійкості вербальних одиниць втілення концепту. Такі зміни зумовлені наявним семантичним потенціалом, виявляючись у конкретному контексті.

Відповідно, у мовній картині світу задіяно рівень вербалізуємих смислів, на можливість чого вказує О.В. Падучева [6: 15], разом із рівнем невербалізуємих смислів. Для розуміння останніх необхідно задіяти когнітивний рівень свідомості суб'єкта, оскільки уявлення на рівні мовних правил може лише описати явище, але не пояснити його [9: 212]. Гармонізація фахового дискурсу передбачає приведення коду автора і адресата у рівновагу. Імплицитність мовної одиниці *англ. management buyout*, що розуміється одностайно носіями мови, може стати незрозумілим для користувача-початківця, тому використані описи *нім. Aufkauf eines Unternehmens durch Mitglieder der Geschäftsleitung* *англ. Aufkauf eines Unternehmens durch Mitglieder der Geschäftsleitung* [13: 15] або *итал. acquisto di una società da parte dei suoi dirigenti* *англ. acquisto di una società da parte dei suoi dirigenti* [14: 9]. Наявність інтертекстуальних сигналів мотивує адресата на пошук зв'язків даного повідомлення з іншими, що уможлиблюється завдяки поясненню фрагмента іншомовної картини фахового світу.

Аналіз розбіжностей семантики експортованих англomовних концептів, які успішно інтегрувались до концептуального каркасу приймаючих європейських мов, дозволяє з'ясувати особливості трансферу знання у професійній сфері спілкування. Так, у *рос. Delcam - мировой лидер в разработке CAD/CAM продуктов для моделирования* [15: 7] концепти мікрорівня *Delcam, CAD / CAM* однієї ділової спільноти позначаються на матеріалі іншої культури за умови використання спільного інструмента соціальної взаємодії – англійської мови фахової комунікації.

Встановлення когерентності в *англ. when I set up a vendor opening balances (per each vendor) with the wash out entries in which Journal should I post them* [16: 81] дозволяє виявити акцент на найбільш вагомим концептуальних областях у складі концептів загально професійного значення *vendor, balance, entry*. Це підтверджує нашу тезу про те, що міжрівневі синергетичні процеси супроводжуються динамічним рухом від периферії до центру когнітивного утворення, залишаючи простір для заповнення та подальшої постмодифікації експортованого концепту.

Пропонований погляд на когнітивно-дискурсивні засади інтеграції експортованих на концептуальному рівні засобів фахового спілкування визначає й деякі перспективні напрями досліджень. Оскільки в межах цього підходу залишається невирішеними чимало проблем, пов'язаних,

зокрема, із когнітивно-семантичною організацією концептосистем різних текстотипів фахової сфери спілкування і з типологією їхніх концептів, то дослідження останніх у межах когнітивно-дискурсивної парадигми знання є не тільки можливим, але й доцільним з точки зору розуміння організації спеціальних текстів і трансферу знання у фаховому дискурсі. Перспективним вважається розробка зіставної семіотики концептів з метою виявлення їхніх якостей як професійно-релевантних феноменів разом із можливістю утворення конфігурацій, властивих певному дискурсу, на матеріалі не тільки германських, але й інших природних мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурбело В.Б. Модель дискурсу в парадигмальному вимірі / В.Б. Бурбело // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Іноземна філологія. – 2004. – № 37/38. – С. 81-85.
2. Зарума-Панських О.Р. Архітектоніка міжнародних договорів: синтактико-когнітивні аспекти / О.Р. Зарума-Панських // Іноземна філологія: зб. наук. пр. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – Вип. 112. – С. 224-231.
3. Йокояма О.Б. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов: [монография] / О.Б. Йокояма. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 424 с.
4. Кусько К. Я. Когнітивно-дискурсивні стратегії лінгвістики початку ХХІ століття / К.Я. Кусько // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: зб. наук. пр. / за ред. В.Т. Сулима, С.Н. Денисенко. – Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 324 – 325.
5. Огуй О.Д. Невербальні засоби міжкультурної комунікації (дискурси різномовних мовців) / О.Д. Огуй // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: зб. наук. пр. / за ред. В.Т. Сулима, С.Н. Денисенко. – Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 123 – 125.
6. Падучева Е.В. Динамические модели в семантике лексики: [монография] / Е.В. Падучева. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 608 с.
7. Полложин М.М. Про теоретичні засади когнітивного підходу до дискурсивного аналізу / М.М. Полложин // *Studia Germanica et Romanica*. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – Т. 1., № 3. – С. 32-42.
8. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: [монографія] / А.М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
9. Цветкова Т.К. Когнитивное и языковое в языковой картине мира / Т.К. Цветкова // *Ethnohermeneutik und kognitive Linguistik* / Hrsg. Von R.D. Kerimov. – Bd. 12 – Landau: Verlag Empirische Pädagogik, 2007. – S. 207 – 213.
10. Шевченко І.С. Категорії дискурсу як евристична проблема / І.С. Шевченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: м-ли ІХ Міжнар. конфер., 5 лютого 2010 р. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 336 – 338.
11. Bicchieri C., Dalla Chiara M. L. Knowledge, Belief, and Strategie Interaction/ C. Bicchieri. – Cambridge; New York: NTC, 2002. – 478 p.
12. Discourse and the Translator/ Ed. by Hatim B., Mason I. – L., N.Y.: Longman, 2003. – 372 p.
13. Kraus G. Managementbegriffe. – Freiburg: Rudolf Haufe Verlag, 2007. – 144 S.
14. Lexibase for Collins' resources [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника: http://www.reverse.net/etimolog_dict
15. Professional innovations [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://www.delcam.ru>
16. Reed D. Some Terminological Problems of Translating Common Law Concepts from English into French / D. Reed // *Terminology: Applications in Interdisciplinary Communication*. – Amsterdam, 2008. – P. 79-92.

Нікіточкіна І. В.
(Чернівці)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ЛСП ПРИКМЕТНИКІВ ПОЗИТИВНИХ ЕМОЦІЙ НА ЛЕКСОЦЕНТРИЧНОМУ ТА ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОМУ РІВНЯХ

Стаття присвячена дослідженню лексико-семантичного поля прикметників позитивних емоцій. Емотивність розглядається як одна з базових лінгвістичних категорій. У роботі встановлено шляхи реалізації поля як на лексоцентричному, так і на текстоцентричному рівнях.

Статья посвящена исследованию лексико-семантического поля прилагательных позитивных эмоций. Эмотивность рассматривается как базовая лингвистическая категория. В работе проведен анализ реализации поля как на лексоцентричном, так и на текстоцентричном уровнях.

The article deals with the investigation of the lexico-semantic field of adjectives of "positive emotions". Emotiveness is considered to be one of the basic linguistic categories. The given field has been verified on lexocentric and textocentric levels.